

RAPAJIĆ Dr. ing. NIKOLA

Prilog poznavanju sistema i tipova gospodarenja u Lici

1. Zone teritorija Like s obzirom na poljoprivrednu proizvodnju i njihove glavne karakteristike

Prema zonaciji teritorija krša, kako je proveo Ugrenović,¹ na teritoriju čitave Like, iz aspekta poljoprivredne proizvodnje, izdvajaju se ove četiri zone:

1. Poljoprivredna zona. Ona obuhvata najvažnije poljoprivredne površine (oranice, livade, vrtove, voćnjake i vinograde), u najvećim i najvažnijim kraškim poljima i izvan njih, te u nižim lokalitetima do visine od 600 m.^{2,3}

Karakteristično je za ovu zonu to, što su u njoj biljna proizvodnja i biljni proizvodi, važniji od stočarstva i stočnih proizvoda.

U ovoj zoni uspijevaju brojne različite poljoprivredne kulture: žitarice — ječam, pšenica, kukuruz, raž, napolica, pir, zob, proso, heljda; vrtne kulture — krumpir, kupus, grah, luk bijeli i crveni, grašak, mrkva i dr.; industrijske kulture — konoplja i lan; krmne okopavine — stočna repa i postrna repa; krmne leguminoze i djetelinsko-travne smjese: crvena djetelina, lucerna, smiljkita, smjese crvene djeteline i trava i smjese smiljkite i trava; prirodne livade i manje površine uglavnom kvalitetnijih prirodnih pašnjaka i dr.

Od stoke u ovoj zoni se uzgaja: goveda, ovce, svinje, konje i perad.

2. Zona pašnjaka. Ona obuhvata: 1) alpske livade i rudine iznad prirodne granice šume od 1.400 m⁴ i 2) lokalitete u ostalim nižim teritorijima, koji treba da se iskorišćuju pašom, a da im se tim ne stavlja u opasnost produktivnost tla.

¹ Ugrenović A.: Krš kao naučni problem, Zagreb, 1957., str. 17.

² Bošnjak R.: Lika, privreda saobraćaj i naselja, Beograd, 1957., str. 54.

³ Ugrenović A.: cit., str. 17.

⁴ Bošnjak R.: cit., str. 54.

⁵ Horvat I.: Biljne zadruge planinskih pašnjaka, Šumarski priručnik, II, Zagreb, 1946.

1) Na teritoriju alpskih livada i rudina su bujni planinski pašnjaci i, rijeđe, livade. Na planinama nalazi se poseban pojas vegetacije, na kome su planinske rudine granica vegetacije. Na planinama ispod 2200 m drveće nema svoju klimatsku granicu, ali zbog vjetrova, sniježnih nanosa, stijena i točila, ona prestaje u stanovitoj udaljenosti ispod samog vrha (Gola Plješivica, na pr., vidi sl. br.: 1.), koji zapremaju planinske rudine. To se vidi i na razmjerno niskim vrhovima, ako su izloženi jakom vjetru. Zato je planinska vegetacija vrlo lijepo razvijena i na znatno nižim planinama (Plješivica, Velebit, Klek, Dinara i dr.).

Sl. 1. Alpska vegetacija na Goloj Plješivici

Foto: Rapajić

Od planinske vegetacije, za poljoprivredu su najznačajnije planinske rudine. Planinske pašnjake karakteriziraju ove životne prilike: kratak vegetacijski period, niska godišnja temperatura, velike dnevne amplitude, jaka zagrijavanja i isparavanja, veliki utjecaj vjetrova.

2) Na teritoriju pašnjaka rasprostrli su se prirodni travnjaci u lokalitetima nižih teritorija, koji su trajno ili privremeno podesni pretežno za pašnjake. Tu su vrlo plitka zemljišta, šljunkovita i kamenita i vrištine. To su znatne površine oskudnih travnjaka na kiseloj podlozi, sastavljenih poglavito iz vrijeska, bujadi, crvene vlasulje, rosulje i drugih biljaka. Na višim položajima zauzima znatne površine livada vrlo loša trava brk ili tvrdača, kao oznaka, da zemljište oskudijeva hranjivim tvarima.

U ovoj zoni stočarstvo i stočni proizvodi su često isključivi, a općenito su daleko važniji od biljne proizvodnje i biljnih proizvoda.

3. *Zona šume.* Ona obuhvata regije šume na bilima Velebita, Plješivice, Male i Velike Kapele, uglavnom od 700—1400 m visine.⁶ I u ovoj zoni ima kraških depresija, na 600—900 m visine, u kojima je plodno tlo i zaravnjeno dno. U ovim poljima i visoravnima su prirodni travnjaci i male oranične površine.

Pašnjaci u ovoj zoni su na proplancima i čistinama u prorijeđenim šumama. Pored trave za ishranu stoke na ovim pašnjacima koristi se i plodove šumskog drveća, već prema tome, kakva je sastojina šume, u kojoj se koriste šumski pašnjaci.

Sl. 2. Kamenice na stijeni, iz kojih napajaju stoku

Foto: Rapajić

I u ovoj zoni su stočarstvo i stočni proizvodi mnogo važniji od biljne proizvodnje i biljnih proizvoda.

4. *Priobalna zona naselja.* Ona obuhvata lučke gradiće, ribarska naselja, turistička mjesta, ljetovališta, klimatska lječilišta, odmarališta i t. d.⁷

⁶ Bošnjak R.: cit., str. 54.

⁷ Ugrenović A.: cit., str. 17.

Sa stanovišta rajonizacije poljoprivrednih kultura, ova zona pripada rajonu jadranskih kultura (IV. rajon FNRJ), za razliku od prve tri zone, koje pripadaju planinskom ili pašnjačko-stočarskom rajonu (III. rajon FNRJ).

Ova zona zauzima relativno male površine. Iz aspekta poljoprivredne proizvodnje ima ona i u relativnom i u apsolutnom pogledu manji značaj, jer ima relativno malo površina podesnih za poljoprivrednu proizvodnju. Velik je, međutim, njen značaj, kao konzumenta poljoprivrednih proizvoda iz ostalih zona, a i sa stanovišta prometa poljoprivrednih proizvoda, osobito sa stanovišta izvoza tih proizvoda iz Like.

Sl. 3. Erozijska i degradacijska zemljišta na obroncima planina iznad naselja. Selo Mihaljevac, T. Korenica.

Foto: Rapajić

Dva područja su u ovoj zoni: jugozapadno, ispod jugozapadnih padina Velebita, to je područje bivšeg kotara Senj, i jugoistočnog dijela, ispod jugoistočnih padina Velebita, to je područje s poljoprivrednog stanovišta neznatno. Ova zona čini nerazdvojnomoj ekonomsku cjelinu sa ostalim zonama Like, a njena geopolitička, historijska i kulturna povezanost s ostalim zonama odavna je utvrđena, iako je područje bivšeg kotara Senj u novije vrijeme, u administrativnom pogledu, pripojeno Hrvatskom Primorju.

Čitavo ovo istraživano područje i to: poljoprivredna zona, zona pašnjaka i zona šume — odnosno područje bivših kotara: Brinje, Donji Lapac, Gospić, Gračac, Otočac, Perušić, Titova Korenica i

Udbina — zauzima poljoprivrednu površinu od 35.709,80 ha (desetgodišnji prosjek 1931.-50.).⁸ Od ukupne poljoprivredne površine otpada na oranice 9.942,80 ha (29,09 posto), vrtove 88,80 ha (0,36), livade 6.681,30 ha (20,05), pašnjake 18.876,70 ha (50,19), voćnjake 117,80 ha (0,71) i vinograde 9,60 ha (0,01).

2. Sistemi i tipovi gospodarenja prema smjeru proizvodnje

ORIJENTACIONA DETERMINACIJA, SISTEMATIZACIJA I ZONACIJA

U ovom istraživanom području determinirao sam, sistematizirao i rajonirao glavne sisteme i tipove gospodarenja, ovako:

I. KOMPLEKSNI SISTEMI I TIPOVI GOSPODARENJA

Sistem 1.

Vrtne kulture (krumpir) — bijele žitarice — krmno bilje — povrće ili voće — goveda — konji — ovce — svinje — perad.

Tipovi:

1. Krumpir — bijele žitarice (jare) — crvena djetelina, lucerna i prirodne livade — voće — povrće — goveda (proizvodna) — konji (radni) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce i vuna. 2. Krumpir — bijele žitarice (ozime) — crvena djetelina i prirodne livade — goveda (proizvodna) — konji (radni) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (tovne ili kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: krumpir, telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce, vuna i odojci. 3. Krumpir — bijele žitarice (jare) — djetelinsko-travna smjesa i prirodne livade — voće — povrće — goveda (proizvodna) — ovce (poboljšani uzgoj) — svinje (tovne ili kombinirani uzgoj) — magarci — perad. Tržni viškovi: krumpir, voće, telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce, vuna i odojci. 4. Krumpir — bijele žitarice (ozime) — djetelinsko-travna smjesa i prirodne livade — voće — goveda (uzgojna i radna) — ovce (poboljšani uzgoj) — svinje (za tov ili kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: krumpir, voće, telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce, vuna, odojci i jaja. 5. Kukuruz — bijele žitarice (ozime) — crvena djetelina, lucerna, smiljkita i prirodne livade — voće — povrće — goveda (proizvodna) — konji (radni) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov ili kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, odojci ili tovne svinje, janjci, izlučene ovce, perad i jaja. 6. Kukuruz

⁸ Napomena: Podaci desetgodišnjeg prosjeka 1931.-40. uzeti su zbog toga što je to bio u poljoprivredi najustaljeniji period od I. svjetskog rata na ovamo.

— bijele žitarice (ozime i jare) — prirodne livade — voće — povrće — goveda (uzgojna) — konji (radni) — svinje (za tov ili kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, odojci ili tovne svinje, janjci, izlučene ovce, perad i jaja. 7. Kukuruz — krumpir — bijele žitarice (ozime i jare) — crvena djetelina i prirodne livade i krmna repa — voće — povrće — goveda (uzgojna) — konji (radni) — svinje (za tov ili kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: voće, telad, izlučena goveda, svinje tovne ili odojci, perad i jaja. 8. Bijele žitarice (ozime i jare) — crvena djetelina, lucerna, livade — krumpir — voće — kukuruz — povrće — goveda (proizvodna i rasplodna) — konji (radni) — svinje (rasplodne i tovne) — perad. Tržni viškovi: izlučena goveda, mlijeko, telad, bijele žitarice, krumpir i rakija.

Sl. 4. Šljivik na kršu. Selo Konpolje, T. Korenica.

Foto: Rapajić

Sistem 2.

Kukuruz — bijele žitarice — vrtne kulture — krmne kulture — goveda — ovce — svinje — perad — pčele.

Tipovi:

1. Kukuruz — bijele žitarice (ozime) — krumpir i povrće — crvena djetelina i prirodne livade — goveda (proizvodna) — konji (radni) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov) — perad — pčele. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce,

med i vosak. 2. Kukuruz — bijele žitarice (ozime i jare) — krumpir i povrće — crvena djetelina i prirodne livade — goveda (proizvodna i radna) — svinje (za tov) — magarci — perad — pčele. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, med i vosak. 3. Kukuruz — bijele žitarice (ozime i jare) — krumpir i povrće — crvena djetelina i prirodne livade — goveda (proizvodna i radna) — ovce (poboljšani uzgoj) — svinje (kombiniranih svojstava) — perad — pčele. Tržni viškovi: tovna goveda, telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce, vuna, perad, jaja, pčele i med.

Sistem 3.

Kukuruz — bijele žitarice — vrtne kulture — vinova loza — voće — goveda — ovce — svinje — perad — pčele.

Tipovi:

1. Kukuruz — bijele žitarice (ozime) — krumpir i povrće — vinova loza — kontinentalno voće i bajami — goveda (proizvodna) — konji (radni) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov) — perad — pčele. Tržni viškovi: vino, bajami, telad, janjci, izlučene ovce, med i vosak.

Ovaj je sistem malo zastupljen, u sasvim ograničenim razmjerima u dolini Zrmanje.

Ovi sistemi i tipovi gospodarenja rasprostranjeni su u poljoprivrednoj zoni. Pojedinačno se, neki od nabrojanih tipova, javljaju i u zoni pašnjaka, a samo iznimno i u zoni šume.

II. KOMBINIRANI SISTEMI I TIPOVI GOSPODARENJA

Sistem 1.

Kukuruz — bijele žitarice — goveda — ovce — konji — svinje — perad.

Tipovi:

1. Kukuruz — bijele žitarice (ozime i jare) — goveda (proizvodna) — ovce — ekstenzivni uzgoj) — konji (radni) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce, vuna i jaja. 2. Kukuruz — bijele žitarice (ozime) — goveda (proizvodna) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — konji (radni) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: kukuruz, telad, izlučena goveda, perad i jaja. 3. Kukuruz — bijele žitarice (ozime i jare) — goveda (proizvodna i radna) — konji (radni) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, perad i jaja. 4. Kukuruz — bijele žitarice (ozime) — goveda (za uzgoj i rad) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — konji (radni) — svinje (za tov ili rasplod) — perad. Tržni viškovi: telad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce, perad i jaja.

Sistem 2.

1. Vrtne kulture — bijele žitarice — krmno bilje — goveda — konji — perad.

Tipovi:

1. Krumpir — bijele žitarice (jare) — crvena djetelina i prirodne livade — goveda (uzgojna) — konji (radni) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, telad, izlučena goveda i jaja. 2. Krumpir — bijele žitarice (jare i ozime) — prirodne livade — goveda (uzgojna) — konji (za rad) — svinje (kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: krumpir, telad, izlučena goveda i odojci. 3. Krumpir — bijele žitarice (jare) — prirodne livade — goveda (proizvodna) — konji (za rad) — svinje (za tov). Tržni viškovi: krumpir, telad, izlučena goveda, perad i jaja. 4. Bijele žitarice (jare) — krumpir — pri-

Sl. 5. Lijepo uređena seljačka kotarina. Selo Konpolje, T. Korenica.

Foto: Rapajić

rodne livade — povrtno bilje — industrijsko bilje — goveda (proizvodna i radna) — ovce (poboljšani uzgoj) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: žitarice, junad, krumpir, sijeno, janjci i slama. 5. Krumpir — travnjaci (poboljšani i prirodni) — povrće — goveda (proizvodna i radna) — svinje — perad. Tržni viškovi: krumpir, junad, žitarice i slama. 6. Bijele žitarice (jare) — krumpir — travnjaci (prirodni i poboljšani) — povrće — industrijsko bilje — voće

— goveda (proizvodna i radna) — svinje — perad. Tržni viškovi: krumpir, žitarice bijele, izlučena goveda i telad.

Sistem 3.

Kukuruz — bijele žitarice — krmne kulture — voće — povrće — goveda — svinje — perad.

Tipovi:

1. Kukuruz — bijele žitarice (ozime i jare) — crvena djetelina i prirodne livade — voće i povrće — goveda (uzgojna) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: kukuruz, telad, izlučena goveda i jaja. 2. Kukuruz — bijele žitarice (ozime) — prirodne livade — voće — krumpir i povrće — goveda (uzgojna) — svinje (kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: kukuruz, pšenica, telad, izlučena goveda, odojci, i jaja. 3. Kukuruz — krumpir — bijele žitarice — crvena djetelina i prirodne livade — voće — povrće — goveda (kombinirani uzgoj) — konji (radni) — svinje (kombinirani uzgoj) — perad. Tržni viškovi: kukuruz, pšenica, voće, telad, izlučena goveda i odojci.

Sistem 4.

1. Kukuruz — bijele žitarice (ozime i jare) — prirodne livade — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov) — magarci — perad. Tržni viškovi: janjci, izlučene ovce, perad i jaja. 2. Bijele žitarice (ozime i jare) — krumpir — kukuruz — krmno bilje na oranicama (lucerna i repa) i prirodne livade — povrće — voće — goveda (proizvodna) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: telad, vuna, izlučena goveda, janjci i krumpir.

Ovi sistemi i tipovi gospodarenja zastupljeni su također u poljoprivrednoj zoni, a pojedini tipovi susreću se i u zoni pašnjaka, dok ih rijetko nalazimo u zoni šume.

III. PAŠNJAČKI SISTEMI I TIPOVI GOSPODARENJA

Sistem 1.

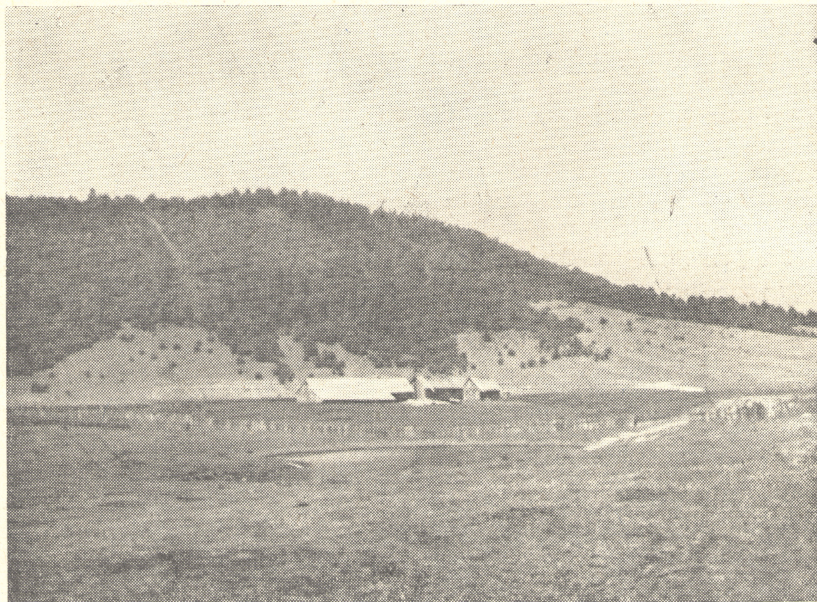
Travnjaci, prirodni, ekstenzivni — bijele žitarice — ovce — goveda — perad.

Tipovi:

1. Travnjaci, nizinski, predplaninski i planinski (prirodni, ekstenzivni) — bijele žitarice (jare) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — goveda (proizvodna ili proizvodna i radna) — svinje (za tov) — magarci — perad. Tržni viškovi: janjci, izlučene ovce, vuna, mliječni proizvodi, izlučena goveda, perad i jaja. 2. Travnjaci, nizinski i predplaninski (prirodni, ekstenzivni) — bijele žitarice (ozime i jare) — krumpir — povrće — industrijske kulture — goveda (proizvodna i radna) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: izlučena goveda, krumpir,

žita i jaja. 3. Travnjaci, nizinski, predplaninski i planinski (prirodni, ekstenzivni) — strne žitarice (bijele jare i ozime i proso) — ovce (poboljšani uzgoj) — goveda (proizvodna i radna) — perad. Tržni viškovi: janjci, izlučene ovce, junad i izlučena goveda. 4. Travnjaci, nizinski i predplaninski (prirodni, ekstenzivni) — bijele žitarice (ozime i jare) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — goveda (proizvodna) — konji — perad. Tržni viškovi: janjci, izlučene ovce, junad ili telad

Sl. 6. Gospodarstvo OPZ Babin Potok Gornji, opć. Vrhovine

Foto: Rapajić

i izlučena goveda. 5. Travnjaci, nizinski i predplaninski (poboljšani i prirodni) — bijele žitarice — krumpir — povrće — voće — goveda (proizvodna) — ovce svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: janjci i izlučene ovce, junad, svinje, vuna, žitarice, krumpir i perad. 6. Travnjaci, nizinski i pretplaninski (poboljšani i prirodni) — bijele žitarice (jare) — krumpir — industrijsko bilje — povrtno bilje — voće — goveda (proizvodna i radna) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, žito, telad, izlučena goveda i žito.

Sistem 2.

Travnjaci, nizinski i pretplaninski (prirodni, ekstenzivni) — bijele žitarice — krumpir — ovce — goveda — svinje — perad.

Tipovi:

1. Travnjaci, nizinski i pretplaninski (prirodni, ekstenzivni) — bijele žitarice (jare) — krumpir — povrće — ovce (ekstenzivni

uzgoj) — goveda (proizvodna ili kombinirani uzgoj) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, janjci, izlučene ovce, junad i izlučena goveda. 2. Travnjaci, nizinski, pretplaninski i planinski (prirodni) — bijele žitarice (jare i ozime) — krumpir — goveda (proizvodna i radna) — konji (radni) ili magarci — ovce (poboljšani uzgoj) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: junad, janjci, izlučene ovce, izlučena goveda, krumpir i mliječni proizvodi.

Sistem 3.

Travnjaci, poboljšani i ekstenzivni — bijele žitarice — krumpir — krmno bilje — goveda — ovce — konji — svinje — perad.

Tipovi:

1. Travnjaci, poboljšani i ekstenzivni (nizinski i pretplaninski) — bijele žitarice (jare) — krumpir — gnojene prirodne livade — goveda (uzgojna) — ovce (poboljšani uzgoj) — konji (radni) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, junad, telad, izlučena go-

Sl. 7. Primitivna vršidba s konjima još uvijek je dominantna.
Selo Konpolje, T. Korenica.

Foto: Rapajić

veda, janjci i izlučene ovce. 2. Travnjaci, nizinski i pretplaninski (prirodni, poboljšani i ekstenzivni) — bijele žitarice (jare i ozime) — krumpir — leguminoze — goveda — ovce (poboljšani uzgoj) — konji (radni) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, junad, janjci, izlučene ovce i izlučena goveda. 3. Travnjaci, nizinski, pret-

planinski i planinski (prirodni, poboljšani i ekstenzivni) — bijele žitarice — leguminoze ili djetelinsko-travne smjese — krumpir — goveda (proizvodna i radna) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — svinje (za tov) — perad. Tržni viškovi: krumpir, junad, izlučena goveda, janjci, izlučene ovce i vuna.

Pašnjački sistemi i tipovi gospodarenja zastupljeni su u zoni pašnjaka i zoni šume, a susrećemo ih u nekim lokalitetima poljoprivredne zone.

U ovom istraživanom području najviše su zastupljeni pašnjački tipovi gospodarenja.

IV. POLJOPRIVREDNO-ŠUMSKI SISTEMI I TIPOVI GOSPODARENJA

Sistem 1.

Travnjaci, prirodni, nizinski i pretplaninski — bijele žitarice — ovce — goveda — svinje (za tov) — perad — šuma.

Tipovi:

1. Travnjaci, prirodne livade i pašnjaci, nizinski i pretplaninski (ekstenzivni ili poboljšani) — bijele žitarice (jare) — ovce (ekstenzivni uzgoj) — goveda (proizvodna i radna) — perad — šuma. Tržni viškovi: janjci, izlučene ovce, vuna, telad, izlučena goveda i mliječni proizvodi. 2. Travnjaci, prirodni i nizinski (ekstenzivni ili poboljšani) pretplaninski i planinski — krumpir bijele žitarice — goveda — svinje (za tov) — perad — šuma.

Šumski sistemi i tipovi gospodarenja zastupljeni su u zoni šume, a susrećemo ih i u zoni pašnjaka, rijeđe u poljoprivrednoj zoni.

V. PRIGRADSKI PRELAZNI SISTEMI I TIPOVI GOSPODARENJA

Sistem 1.

Goveda — vrtne kulture — voće — žitarice — krmne kulture — perad.

Tipovi:

1. Mliječne krave — krumpir i povrće — voće — bijele žitarice (ozime) — crvena djetelina — perad za proizvodnju jaja. Tržni viškovi: mlijeko, telad, krumpir, voće i jaja. 2. Mliječne krave — povrće — stočna repa — voće — bijele žitarice (ozime i jare) — crvena djetelina — perad (kombinirani uzgoj).

Sistem 2.

Goveda — vrtne kulture — voće — krmne kulture — perad — pčele.

Tipovi:

1. Mliječne krave — krumpir — povrće — voće — lucerna — stočna repa — perad (kombinirani uzgoj) — pčele. Tržni viškovi: mlijeko, telad, krumpir, povrće, voće, jaja, med i vosak.

Sistem 3.

Vrtne kulture — kukuruz — voće — perad.

Tipovi:

1. Krumpir — povrće — kukuruz — voće — perad (kombinirani uzgoj). Tržni viškovi: krumpir, povrće, perad i jaja.

Prigradski prelazni sistemi i tipovi gospodarenja zastupljeni su na teritoriju većih mjesta i u njihovoj neposrednoj okolici.